

Pensionist på pause ...

Tirsdag den 14. februar, er jeg blevet bedt om at holde mit oplæg **Skærmen, skyggen og skabelsen**, og er derfor for en kort bemærkning tilbage på læreruddannelsen. Oplægget blev første gang holdt i forbindelse med **Dannelsens Dage** på vores 1. årsgang i april 22. Men det var sidste år, hvorfor det må genarbejdes igen, for stadig at være levende.

Selve titlen siger måske ikke så meget, men kan forhåbentlig vække en form for nysgerrighed. Men egentlig er det jo meget simpelt, hvad det handler om.

Skærmen henviser naturligvis til teknologi. **Skyggen** vil få nogen til at tænke på et begreb hos C.G.

Jung, og andre på et

af H.C. Andersens eventyr.

Ingen af delene er helt forkert, og et tidligere oplæg har da også haft titlen **Dannelse i Skyggen af Andersen**. Så er der begrebet **Skabelse**. Billedet på skærmen lægger op til en religiøs tolkning, og hvis man har læst kapitlet *Kreativitet* i Biestas bog *Den smukke risiko i uddannelse og pædagogik*, så ved man, at det religiøse skabelsesbegreb er snævert forbundet med begrebet kreativitet. Sammenhængen er det græske ord *Poiesis*: *at frembringe, overskride eller at skabe*. Med det titelvalg er jeg tvunget til at være kreativ, til at sprænge grænser.

Undertitlen: **Om dannelse i moderniteten, peberkager, rullende trapper og poetisk teknologianvendelse**, er ret præcis, men kræver en lettere snørklet tankegang.

Dannelse er et begreb, som får mange til at tænke på Emma Gads bog *Takt og tone*, der beskriver god borgerlig omgangsform i begyndelsen af det 20. århundrede. Det er festlig læsning, og selvom det pædagogiske dannelsesbegreb er anderledes, så er der inspiration at hente i den gamle bog (se Tekst 1 bagerst i nyhedsbrevet). Den preussiske oplysningsfilosof, Immanuel Kant (1724-1804), som også er inviteret til mit oplæg, ville kalde dette aspekt af opdragelsen for *civilisering*. (Tekst 2)

Det pædagogiske *dannelsesbegreb* er imidlertid mere komplekst og knyttet til den plasticitet eller formbarhed (*Bildsamkeit*), der karakteriserer mennesket. Renæssancehumanisten Erasmus fra Rotterdam (1466-1536) har skrevet, at »En hest fødes, mennesket fødes ikke - det dannes«. Dannes - det er jo passiv! Ja, og heri ligger det spændende i begrebet, for det dannede menneske er samtidig et aktivt, bevidst, handlende og ansvarligt subjekt. Spændingen mellem dannelsens passive- og aktive aspekt gør, at det pædagogiske dannelsesbegreb både er uhåndterligt, vildt spændende og – nært forbundet med

det pædagogiske paradoks, der eksempelvis kunne lyde: *Hvorledes kan man gennem målrettet påvirkning, påvirke nogen til ikke at lade sig påvirke?*

Lige så umuligt er begrebet *modernitet*. Selv foretrækker jeg den definition, som Hans-Jørgen Schanz kom med i *Modernitet og religion*, at modernitetsmennesket forstår sig selv som historieskabende, og har afklaret sit forhold til naturen, hinanden, sig selv og til Gud, det hellige eller absolutte. (2008, s. 12-18)

Peberkager er og bliver bare peberkager, der lige som mennesker skal dannes - men har, så vidt vides, ingen intentioner om at blive selvstændige.

Og så det centrale: *poetisk teknologianvendelse* - skabende og overskridende anvendelse af teknologi. Det kan jeg ikke læse mig til. Jeg må arbejde med det, eksperimentere, forkaste, justere og hele tiden forsøge at løse de problemer der opstår, når det budskab, der skal formidles, gør modstand. Og det gør det - altid.

Og for at sætte det på spidsen. Teknologianvendelse er desværre oftest passiverende og styrende, hvorfor teknologianvendelsen ofte kolliderer med forestillingen om det myndige menneske, der har mod til at bruge sin forstand og didaktiske dømmekraft uden en andens ledelse.

Poetisk teknologianvendelse må være fornyende, rammespringende og frisættende. Poesien er revolutionær!

Poetisk teknologianvendelse er en magtkamp. Magtkamp imellem budskabet, min forståelse heraf og min evne til at formidle dette.

Poetisk teknologianvendelse kræver derfor mod - og villighed til at investere tid og penge, for systemet kan selvfølgelig ikke allokere ressourcer til noget, der endnu ikke eksisterer.

Poetisk teknologianvendelse tvinger mig til at tage et didaktisk ansvar, hvorfor den både er frygtindgydende og til tider umulig at komme uden om!

Poetisk teknologianvendelse, skal sprænge rammer og dermed både ægge til modstand og åbne nye (forhåbentlig) meningsgivende horisonter for deltagerne.

(Egner, 1979, s. 23)

Referencer:

Biesta, G. J. J. (2014). *Den smukke risiko i uddannelse og pædagogik*. Klim.

Egner, T. (1979). *Klatremus og de andre dyr i Hakkebakkeskoven* (2. udgave, på dansk ved Halfdan Rasmussen, 14. oplag). Gyldendal.

Gad, E. (2006). *Takt og tone: hvordan vi omgås* (Ny illustreret udgave 2006, 1. oplag). Gyldendal.

Kant, I. (2012). *Om pædagogik* (2. udg.). Klim.

Rosa, H. (2021). *Resonans: en sociologi om forholdet til verden* (P. Tudvad, Overs.; 1. udgave). Eksistensen.

Schanz, H.-J. (2008). *Modernitet og religion*. Aarhus Universitetsforlag.

Tekst 1 (Gad, 2006)

Hvor man i gamle Dage sendte et Bud med en Skrivelse, telefonerer man nu, og selv den mest forbenede Tilhænger af Fortidens Liv i Modsætning til vor moderne Tilværelse, undlader ikke at benytte sig af dette tyranniske men uundværlige Hjælpemiddel i Samkvæmmet. Sammen med en Opfindelse, der breder sig hurtigt i Befolkningen, opstaar der Former for dens Brug, som først lidt efter lidt vinder Indpas og derfor trænger til stadig at indskræpes. Blandt disse nyopstaaede Former er Telefonhøflighed noget af det vigtigste, men hvad der næsten er endnu vigtigere, er den Telefonerendes Opfattelse af Pligterne mod andre Tilstedeværende. Dette Hensyn forsømmes som oftest slemt.

Lad Dem ikke helt beherske af Deres Telefon, men sæt den ud af Virksomhed under et Maaltid sammen med Gæster og under en vigtig Samtale. Kun alt for ofte sker det, at man lader betydningsfulde Forhandlinger afbrydes, og deres Traad tabes, maaske for bestandig, for at modtage en ganske ligegyldig Forespørgsel i Telefonen.

Naar De har Besøg, og De under dette ringes op, forsøm da ikke at rette en Undskyldning til Deres Besøgende.

Det er uhøfligt mod en Besøgende, ikke, hvis man ringes op, at gøre den telefoniske Samtale saa kortfattet som muligt. I Stedet for at drøfte Bagateller i en Ventendes Paahør, bør De sige: "Undskyld, jeg har Besøg. Ring venligst op senere." Det sker sjældent.

En Læge, Tandlæge, Præst el. lign. bør have en Anden til at passe sin Telefon under sin Modtagelsestid. Det virker mere end stødende, naar f. Eks. en Patient hører Lægen, under Drøftelsen af Lidelserne, i Telefonen veksle Replikker angaaende en paatænkt Skovtur eller Bridgeaften.

Vær høflig i en Telefon. Først mod Damen. Dernæst mod Den, De skal snakke med. Hvis De siger noget uvenligt til ham, saa husk, at han ikke kan se paa Deres Ansigt, at De ikke mener det saa slemt.

Naar man telefonerer, begynder man med at spørge: "Er det hos Grosserer N. N.?" Efter Svaret nævner man sit Navn og beder om at maatte tale med den Person af Husstanden, der ønskes. Det korrekte Svar herpaa er: "Et Øjeblik, jeg skal se, om Vedkommende er hjemme", idet der således er Lejlighed til at undgaa Samtalen.

Tekst 2 (Kant, 2012, s. 27-30)

Følgelig burde skolernes indretning ene og alene afhænge af de mest oplyste kenderes dom. Al kultur begynder med privatmanden og breder sig ud herfra. Kun en bestræbelse hos person er med mere

[Her slutter side 27]

vidtgående interesser, som er optaget af, hvad der er bedst for verden, og som forstår ideen om en bedre tilstand i fremtiden, gør det muligt gradvist at bringe den menneskelige natur nærmere dens mål. Det forekommer stadig ofte, at en mægtig person nærmest kun anser sit folk for at være en del af naturens rige og blot bekymrer sig om, at det forplanter sig. Man forlanger i det højeste dygtighed, men kun, så man desto bedre kan bruge undersåtterne som værktøj for sine hensigter. Privatmænd må ganske vist også først og fremmest have de naturlige mål for øje, men dernæst må de især lægge vægt på menneskehedens udvikling og på, at mennesker ikke kun bliver dygtige, men også civiliserede, samt – hvilket er det sværeste – søger at bringe efterkommerne videre, end de selv er kommet. I opdragelsen skal mennesket således:

1) *Disciplineres*. At disciplinere vil sige, at man søger at forhindre, at det dyriske bliver til skade for det menneskelige – såvel for det enkelte som for det samfundsmæssige menneske. Disciplin er altså simpelthen tæmning af vildskaben.

2) *Kultiveres*. Kultur indbefatter belæring og undervisning. Den består i erhvervelse af dygtighed. Dygtighed er at besidde en evne, som rækker til alle tænkelige formål. Den fastlægger altså slet ingen formål, men overlader det til de senere omstændigheder. Nogle færdigheder er gode i alle tilfælde, f. eks. at læse og skrive; andre er det kun til bestemte formål, musik f.eks. til at gøre sig afholdt med. På grund af formålenes antal bliver dygtigheden i en vis forstand uendelig.

3) Man skal sikre, at mennesket også bliver *klogt*, passer ind i det menneskelige samfund, er afholdt og har indflydelse. Herunder hører en vis form for kultur, som man kalder *civilisering*. Hertil kræves der manerer, artighed og en vis klogskab, ved hvis hjælp man kan bruge alle mennesker til sine egne formål. Den retter sig

[28]

[Illustration]

[29]

efter hver tidsalders skiftende smag. Således yndede man endnu for få årtier siden en ceremoniel omgangsform.

4) Endelig bør man sørge for *moralisering*. Mennesket skal ikke blot være dygtigt til alle mulige formål, men det skal også have en sådan karakter, at det kun vælger sig gode formål. Gode formål er de, som nødvendigvis billiges af alle, og som samtidig kan være hvermands formål.

Boganmeldelse (Rosa, 2021)

Tysk sociolog: Når livet er som at løbe op ad en rulletrappe, der er nedadkørende

Vil du læse Rosa, så vil jeg anbefale at starte med:

Rosa, H. (2020). *Det ukontrollerbare* (H. Sander, Overs.). Eksistensen.

Det er en lille og meget spændende bog, der beskriver hans forståelse af de fremmedgørende kontrol- og effektivitets systemer vi lever under, og deres modsætning: Resonansen.

Derefter vil jeg anbefale:

Rosa, H., & Endres, W. (2017). *Resonanspædagogik: når det knitrer i klasseværelset* (N. L. Primdahl, Overs.; 1. udgave). Hans Reitzel.

Og vi har jo alle sammen været der – i det klasseværelse, hvor det knitrer.